

בצלם
פירי

רבעון זכויות האדם בשטחים

גיליון שלישי, יוני 1999

דבר המערכת

במוסף מיוחד שפרסם הניו-יורק טיימס לסיכום המילניום, הוכתרו זכויות האדם בתואר "הרעיון הטוב ביותר של האלף." "הסייט של כל דיקטטור" היתה כותרת המאמר שנימק את הבחירה, ושכתב בידי חתן פרס נובל לספרות, המחזאי הניגרי וולה סויינקה. במערכת הבחירות הסוערת שעברה עלינו זה לא מכבר, לא היו זכויות האדם על סדר היום. 51 שנה לאחר קום המדינה, 51 שנה לאחר שאומות העולם יצאו, בעקבות מוראות מלחמת העולם השנייה ורצח העם היהודי, בהכרזה העולמית בדבר זכויות האדם, חצי שנה לפני תום המילניום, זכויות האדם - הרעיון הטוב ביותר שהגתה האנושות באלף השנים האחרונות - הן עדיין non-issue בשיח הפוליטי והציבורי שלנו. כל ממשלות ישראל, מאז 1967 ועד היום, הפירו באופן בוטה ושיטתי את זכויות האדם של הפלסטינים בשטחים, תוך הפרת המשפט הבינלאומי ואמנות מחייבות, שישראל חתומה עליהן.

בצלם תובע ממשלת ישראל החדשה לחדול מהפרת זכויות האדם בשטחים:

- לא לאפשר ירי קטלני על אנשים בנסיבות שבהן לא נשקפת סכנת חיים.
- לאסור שימוש בעיניים בחקירות, בכל תבאי ובכל מצב.
- לשחרר את העצורים המינהליים או להעמידם לדין לאלתר, ולא לעשות עוד שימוש במעצרים מינהליים, שרירותיים.
- להפסיק את הריסות הבתים אשר נבנו בשטחים ללא רשיון ולהעביר את כל הסמכויות הנוגעות לתכנון ובנייה ולאכיפה בתחום זה לידי הרשות הפלסטינית.
- לאפשר לפלסטינים תושבי השטחים להתאחד עם בני משפחותיהם בארצם, כנהוג בכל מדינות העולם הנאור.
- לחדול ממדיניות האפליה בין פלסטינים ליהודים תושבי ירושלים: להחזיר לאלפי פלסטינים את תושבותם שנשללה ולא לשלול את התושבות בעיר מפלסטינים נוספים; להפסיק את הריסות הבתים שנבנו במזרח העיר ללא רשיון, להתאים את תכניות הבנייה לצורכי האוכלוסייה הפלסטינית ולהעניק רשיונות בנייה בהתאם לכך.
- להקים ללא דיחוי את המעבר הבטוח בין רצועת עזה לגדה המערבית, כמתחייב מהסכמי אוסלו; להסיר את הסגר הקבוע המוטל על השטחים ולאפשר לפלסטינים להתפרנס בכבוד ולממש את זכותם לחופש תנועה, לשירותי בריאות ולחינוך.
- לאכוף את החוק באופן שווה וללא אפליה בין תושבי השטחים היהודים והפלסטינים. לכולל את נושא זכויות האדם בכל הסכם עתידי, בהתאם לנורמות ולמשפט הבינלאומי.

בצלם מברך את אהוד ברק ואת ממשלתו ומאחל להם הצלחה רבה.

עורכת: רני טלמור

עיצוב: סטודיו אבידני - ירושלים

מערכת: נעמה כרמי, ג'סיקה מונטל, שירלי ערן, איתן פלבר, תומר פפר, אדי קאופמן

חברי הצוות: נגיב אבו רקיה, מרווה ג'בארה-טיבי, איריס גילר, תרצה חרף, נעם לובל, יחזקאל ליין,

הת'ר לנג, בהא עליאן, נסרין עליאן, נגה קדמן, צבי שולמן, נעמה תמרי

צילומים: עווד אבידני, נעה בן-שלום, חן יאיר, מיקי קרצמן

איורים: ארבל רצין

המערכת: בצלם, מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים, עמק רפאים 43, ירושלים 93141,

טלפון: 02-5617274 פקס: 02-5610756, דואר אלקטרוני: hedim@btselem.org

תודה מיוחדת לצלמים ולמאייר, שתרמו את עבודותיהם.

4.....הגיעו חים עד נפש

עדויות

6.....צמאים לפתרון

7.....**צוחק ובוכה**

9.....**נשאלת השאלה**

מעקב

10.....דף נתונים

על אתר

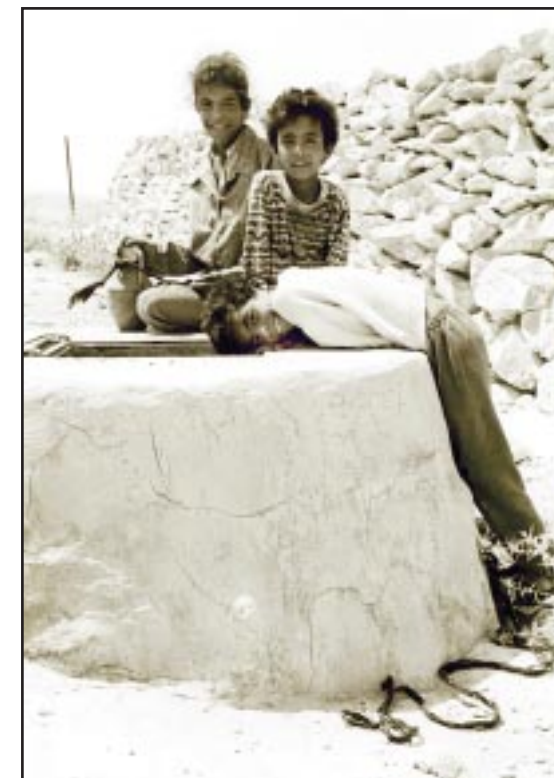
10.....שווה לבקר

"איפה בצלם הפלסטיני?"

13.....LAW

דו"ח בצלם

14.....אוסלו: לפני ואחרי

צילום השער: נעה בן-שלום, האקדמיה לאמנות ועיצוב בצלאל

בצלם

בצלם, מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים, הוקם בפברואר 1989 על-ידי אנשי רוח, משפטנים, רופאים, עיתונאים וחברי-כנסת, במטרה להיאבק נגד הפרות זכויות האדם בשטחים, באמצעות תיעודן והבאתן לידיעת הציבור הרחב וקובעי המדיניות; להילחם בתופעת ההדחקה וההכחשה בחברה הישראלית, ולתרום ליצירת תרבות של זכויות אדם בישראל.

כארגון ישראלי, מייחד **בצלם** את עיקר מאמציו לניסיון לשנות את מדיניותה של ממשלת ישראל בשטחים, להעמידה על חובתה לשמור על זכויות האדם של כל תושביהם, ולקיים בקפדנות את הוראות המשפט הבינלאומי.

בצלם מבקש להביא, באמצעים שונים, את מירב המידע לידיעתם של אזרחי ישראל. ייתכן שהציבור יעדיף שלא לעשות, אך בשום מקרה לא יוכל לומר: "לא ידעתי".

בצלם הוא עמותה עצמאית הממומנת מתרומות של יחידים וקרנות. למידע, התנדבות ותרומות: **בצלם**, רח' עמק רפאים 43, ירושלים, 93141; טלפון 02-5617271; פקס 02-5610756; דואר אלקטרוני: mail@btselem.org; אתר אינטרנט: www.btselem.org

הנהלת בצלם: ד"ר אדי קאופמן - יו"ר, עו"ד ג'וליט אבו-עיון, אילת אופיר, ד"ר אריה ארנון, ד"ר ענת בילצקי, ד"ר מירון בנבנשתי, הרב אהוד בנדל, צביה גרינפלד, ד"ר הנרייט דהאן-כלב, ד"ר מנחם הופנונג, ויקטור לדרפרב, פרופ' אבישי מרגלית, גילה סבירסקי, ד"ר מנחם קליין, ד"ר אורית קמיר, ד"ר אמנון קפליוק, מיכל רפאלי-כדורי, ד"ר באדירה שלהוב-קיבורקיאן, פרופ' ליאון שלף **מנכ"ל:** איתן פלנר

מבוקש:

מידע על דרום לבנון

בצלם מבקש מכל מי שיש בידי מידע אודות הפרות זכויות האדם, שמבצעת ישראל בשטח הנתון לשליטתה בדרום לבנון, לפנות לארגון באמצעות הטלפון: 02-5617274 הפקס: 02-5610756 או הדואר האלקטרוני: mail@btselem.org מובטח לכל הפונים כי זהותם תישאר חסויה

עת לפעול

בחודשים האחרונים התחלנו ביישום תכנית פעולה לעבודה עם קבוצות ומתנדבים יחידים בכל רחבי הארץ. תכנית זו מהווה חלק במאבק של **בצלם** להגביר את המודעות הציבורית לנושא זכויות האדם בכלל ובשטחים בפרט. ללא מעורבות הציבור כמעט אין סיכוי לשיפור המצב העגום השורר בשטחים. תמיכתכם יכולה לבוא לידי ביטוי באינספור דרכים, על-פי היכולת והרצון של כל אחד ואחת מכם. אם הנכם מעוניינים להשתייך למערך הפעילים של **בצלם**, אנא צרו קשר בטלפון, בפקס, בדואר או בדואר האלקטרוני, או מלאו את הטופס שבאתר האינטרנט שלנו.

סקר עמדות

רוב הציבור: חלוקת המים איננה מוצדקת

מכון דחף, בהנהלת ד"ר מינה צמח, ערך סקר דעת קהל עבור **בצלם**. הראיונות התבצעו בנובמבר 1998 והשתתפו בהם 833 נשאלים, המהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה הישראלית הבוגרת. במסגרת הסקר נשאלה, בין היתר, השאלה הבאה:

ישראלי אינו מוגבל בכמות המים שהוא צורך, בעוד שלתושב פלסטיני בשטחים מוקצבת כמות מים שלעיתים מביאה למצב של מחסור במים לשתייה. בידיעה שכמות המים בארץ מוגבלת, האם חלוקה זו נראית לך מוצדקת?

- **67%** השיבו שהחלוקה הזו איננה מוצדקת.
- **28%** אמרו שהחלוקה מוצדקת.
- **5%** אינם יודעים או שלא השיבו.

הגיעו מים עד נפש

מאות אלפי פלסטינים בגדה המערבית סובלים, מזה זמן רב, ממחסור במים לצריכה ביתית בחודשי הקיץ. מחסור זה, שהלך והחמיר בשנים האחרונות, גורם למצוקה קשה בקרב האוכלוסייה ופוגע בזכותה הבסיסית לתנאי מחייה נאותים, המובטחת לה בהכרזה העולמית בדבר זכויות האדם

השחור, בהתאם לחומרת המחסור ולמרחק אל הבית אליו יש להובילם. בקיץ האחרון נעו המחירים בין 15 ל-30 ש"ח למטר מעוקב. מחיר זה גבוה פי חמישה עד פי עשרה ממחיר מטר מעוקב מים זורמים ברשתות העירוניות, ומטיל מעמסה כלכלית כבדה על משפחות רבות מעוטות יכולת. על אף שבמרבית המקרים קונים סוחר המים את מרכולתם ישירות מהבארות הציבוריות, אין ישראל או הרשות הפלסטינית טורחות לפקח על אופן חלוקת המים ועל המחירים הנגבים עבורם. לאחרונה הוציא המושל הפלסטיני של נפת חברון הוראה לפיה מחיר המים, הנמכרים על ידי בעלי מיכליות באזור חברון, לא יעלה על 12 ש"ח למטר מעוקב. לא ידוע על הוראה דומה באזורים אחרים בגדה. התלות המלאה כמעט של אוכלוסיות אלו במים הנמכרים ב"שוק החופשי" בעקבות החורף השחון, מעלה חשש כבד כי מי שידו אינה משגת, יסבול בקיץ הקרוב מצוקה קשה ביותר.

מלבד חובתה לספק תנאי מחייה נאותים על פי ההכרזה העולמית בדבר זכויות האדם, שהוזכרה לעיל, לממשלת ישראל אחריות ישירה למצוקתה של אוכלוסייה זו, משני טעמים. הטעם הראשון הוא חובתה של ישראל להבטיח במידה הולמת את תנאי הקיום של אוכלוסיית השטחים מתוקף אמנת ג'נווה הרביעית, הקובעת את חובותיו של כוח כובש כלפי האוכלוסייה האזרחית תחת שליטתו. יש לציין כי חלק גדול מהכפרים הלא מחוברים, ומרבית השבטים הבדווים, שוכנים בשטחי צה"ם שולטת ישראל שליטה מלאה.

הטעם השני לאחריות נגד מהמדיניות המפלה שהנהיגה ממשלת ישראל, באמצעות המינהל האזרחי, בכל שנות הכיבוש, בכל הנוגע להשקעה בתשתיות בשטחים. לפי מחקר מקיף של הבנק העולמי, המינהל האזרחי הנהיג מה שמכונה בעגה של כלכלנים, "מדיניות תקציבית מצמצמת". פירוש הדבר הוא, שהוצאות המינהל בכלל, והוצאותיו בתחום התשתיות הפיסיות בפרט, היו קטנות מהכנסותיו ממיסי התושבים. העודף בין הכנסות להוצאות זרם, בדרך קבע, הישר לקופת האוצר בישראל. היעדר תשתיות של מים זורמים עבור חמישית מאוכלוסיית הגדה המערבית, הוא התוצר הישיר של מדיניות זו.

מציאת פתרון דחוף למצוקת המים של הכפרים הלא מחוברים ושל הבדווים בגדה המערבית, הוא עניין הומניטרי מובהק, החורג מהווי-כוח על חלוקת מקורות המים המשותפים בין ישראל לרשות הפלסטינית, נושא שיידון בהסדר הקבע. מציאת פתרון כזה מחייבת פעולה נמרצת, בעיקר מצד ישראל, אך גם מצד הרשות הפלסטינית. ראשית, על ממשלת ישראל להיערך בדחיפות בכדי לספק מים במחיר מסובסד לאוכלוסייה זו. הדבר יכול להיעשות, למשל, באמצעות מיכליות שיספקו מים בצורה סדירה או באמצעות נקודות חלוקה קבועות ברחבי הגדה (לפחות בשטחי B ו-C). שנית, על הרשות הפלסטינית לפקח על מחירי המים הנמכרים באופן פרטי בשטחי שליטתה, כפי שמתוכנן באזור חברון. התעלמות מהמצוקה של מאות אלפי אנשים החיים לצדנו, תוך התנערות מאחריותנו כלפיהם, איננה רק הפרה של זכות אדם בסיסית, היא גם ערובה בטוחה להנצחת האיבה והסבל.

בספטמבר 1998 פירסם בצלם דו"ח המתעד ומנתח היבטים שונים של הבעיה, ומביא עדויות הממחישות את הממד האנושי של המצוקה. הדו"ח מתמקד באחריותה של ישראל למחסור, הנובעת משליטתה הבלעדית על משק המים עד הסכם טאבה (אוסלו 2), וכן מחובותיה על פי אמנת ג'נווה הרביעית. בקיץ שבפתחו אנו עומדים, יחולו שינויים במצב הדברים שתואר בדו"ח, חלקם לטובה וחלקם לרעה. בקיץ שעבר הורגשה המצוקה הקשה ביותר עקב המחסור במים בשלוש ערים ברחבי הגדה: חברון, בית לחם וג'נין, ובכפרים המחוברים לרשתות המים שלהן. בקיץ הזה יהיה המחסור במקומות אלה פחות חמור, ככל הנראה. השיפור נובע מהשלמת עבודות הקידוח והחיבור של בארות חדשות, שאמורות לספק חלק מתוספת המים שהובטחה לפלסטינים בהסכם טאבה. שישה קידוחים חדשים באזור הרודיון, באחריות הרשות הפלסטינית ובמימון ממשלות ארה"ב וגרמניה, אמורים להתחיל לפעול בקרוב, ולספק תוספת גדולה לרשת המים של חברון ובית-לחם. קידוח נוסף, שבוצע על ידי ישראל, מספק מאז נובמבר 1998 תוספת מים משמעותית לעיר ג'נין. חשוב להדגיש כי אף שתוספות המים הללו יקלו באופן משמעותי את המצוקה, עדיין רחוק המצב מאספקה סדירה של מים זורמים בכל ימות הקיץ, כנהוג בישראל ובהתנחלויות בשטחים.

השינוי לרעה, בהשוואה לקיץ הקודם, נובע ממינוע המשקעים שירדו בחורף האחרון. ברחבי הגדה המערבית ירדו כ-220 מ"מ (ממוצע של שמונה תחנות מדידה), בעוד שהממוצע הרב שנתי עומד על 537 מ"מ. דהיינו, במהלך החורף האחרון ירדו רק כ-40% מהכמות הרגילה לעונה. עובדה זו תחריף מאוד את מצוקת המים ממנה סובלים רבים מתושבי השטחים, ובמיוחד אלה המתגוררים בכפרים שאינם מחוברים לאף רשת של מים זורמים (להלן "כפרים לא מחוברים"). ברחבי הגדה קיימים כ-180 כפרים לא מחוברים, בהם מתגוררים קרוב ל-300 אלף נפש, המהווים כ-20 אחוז מכלל האוכלוסייה הפלסטינית בגדה. קבוצה נוספת שעלולה לסבול מצוקה קשה כתוצאה מהבצורת, היא האוכלוסייה הבדווית בגדה, המונה כ-20 אלף נפש.

עבור אוכלוסיות אלו, מי הגשמים הם מקור המים העיקרי לצריכה הביתית (קרי, שתייה והגיינה). כמות הגשם היורדת בחורף משפיעה על כמות המים העומדת לרשותם בשתי צורות. ראשית, ברוב הבתים ברחבי השטחים, ובמיוחד בכפרים הלא מחוברים, קיימים מתקני אגירה בגגות ובחצרות. המים האספים בדרך זו במהלך החורף ממלאים חלק מצורכי המים בקיץ. בנוסף לכך, מסתמכים תושבי הכפרים הלא מחוברים, בעיקר בקיץ, גם על שאיבת מים מן המעינות הסמוכים למקום מגוריהם. בגדה המערבית קיימים למעלה מ-500 מעיינות, אך חלקם זורמים רק במשך החורף. שנה שחונה, כמו זו הנוכחית, משפיעה לרעה גם על כמות המים הזורמים במעינות אלה, ובמקרים מסוימים אף גורמת לייבושם המוחלט.

מלבד שני המקורות הללו, הפלסטינים בשטחים בכלל, ותושבי הכפרים הלא מחוברים והבדווים בפרט, תלויים לצריכתם הביתית בקניית מים מסוחרים פרטיים בעלי מיכליות. מחיר המים נקבע בשוק

עדותו של זיאד דרוויש מוסטפא עלי אחמד

תושב הכפר א-דיק, נשוי ואב לחמישה

אני יליד הכפר א-דיק. הכפר מונה כ-4,500 נפש. במרחק של שני ק"מ צפונית-מערבית אלינו נמצאת התנחלות עלי-זהר, ומערבית לנו נמצאת התנחלות פדואל. צינור מים שעובר במרחק של כ-500 מטר מהבית שלי, במערב הכפר, מספק לשתי ההתנחלויות מים. לנו לעומת זאת אין מים זורמים בכלל ואין תשתית של צינורות. כל משפחה צריכה להתמודד לבדה עם הבעיה של אספקת המים. גם בכפר ברוקין השכן יש 4,000 תושבים וגם להם אין מים זורמים. כל משפחה חופרת לעצמה בור ליד הבית. תכנון בית כרוך תמיד בתכנון בור. עלות הפירת הבור גבוהה, ונעה בין 4,000 ל-5,000 דיןר ירדני, כלומר בין 30 ל-40 אלף ש"ח, מפני שהאדמה אצלנו סלעית וצריך לחצוב בסלע ואחר-כך לצקת בטון מזויין. האנשים אוגרים בבורות את מי הגשם המתנקזים בחורף מגגות הבתים. נפח הבור שלי כ-30 מטר מעוקב. השנה אגרתי פחות ממחצית מכמות הגשם שאני אוגר בדרך כלל והמים כבר אזלו. עד עכשיו קניתי כבר שני מיכלי מים של 10 מ"ק במחיר של 130 ש"ח כל אחד. אני עובד בישראל, באולם חתונות, ויש לי אפשרות להתקלח במקום העבודה. בבית אנחנו משתמשים במים בצורה מבוקרת. כשאני רואה את הגינון והפרחים שיש בישראל קשה לי עם זה שאיני יכול להרשות לעצמי לגדל צמחים ליד הבית. על טיב המים שבתוך הבור שלי אני לא רוצה כלל לחשוב. את המים שאנחנו שותים אנחנו מסננים באמצעות בד דק, כדי להיפטר מן המשקעים. אני מגדל את ילדי על מי גשם שנאגרו, כמו אבי וסבי לפני.

העדות נגבתה בידי נגיב אבו רקיייה, מאי 1999

צוהק ובוכה ארבל

צוהק ובוכה

צמאים לפתרון

כ-180 יישובים בגדה אינם מחוברים לרשת המים. כ-300 אלף פלסטינים ובדוויסובלים ממחסור חמור במים. הם משתמשים בבורות למאגר מי הגשמים, שבשנת הבצורת הנוכחית היו מצומצמים מאוד, ונאלצים לשלם הון עתק לקניית מים לצורכי מחייה

עדותה של נפוז מוסא עבד א-נבי אבו עסאף

תושבת כפר אל-מורייר/נפת ומאללה, נשואה ואם לעשרה

אנחנו סובלים מבעיית מים מאוד רצינית. לפני חודש קנינו עשרה מיכלים ורוקנו אותם לתוך הבאר שיש לנו בחצר הבית. בדרך כלל הבאר מלאה בחודש הזה של השנה, אבל השנה, בגלל הבצורת, הבאר ריקה. אנחנו צריכים למלא אותה במים שקונים וזה עולה הרבה כסף. כל מיכל מים עולה 30 דינאר, זאת אומרת 180 ש"ח. עשרה מיכלים לא יספיקו ליותר מחודשיים-שלושה, גם כשאני חוסכת בשימוש במים.

איך נסתדר עם הוצאה של 600 ש"ח לחודש רק על מים? אי אפשר לחיות כך. בעלי הוא היחיד שעובד ומפרנס 12 נפשות. הוא עובד כפועל בניין, אבל לא כל החודש יש עבודה לכך הוא מרוויח לא יותר מ-2000 ש"ח בחודש. אנחנו מוציאים כמעט שליש מהמשכורת על מים. מה עם אוכל? מה עם ביגוד? מה עם בתי ספר? הרי כל הילדים לומדים, אף אחד מהם אינו עובד. הילדים בני 11-20. הבן הגדול לומד באוניברסיטה וכך גם הבת השנייה, רגאא. היא הבת הראשונה בכל הכפר שלומדת באוניברסיטה, ואני מאוד חוששת מהרגע שבו אבא שלה יחליט שהיא צריכה להפסיק ללמוד מפני שאין לו כסף לשלם עבור הלימודים שלה. אני ניהלתי מלחמה עם כל תושבי הכפר כדי שרגאא תוכל ללכת לאוניברסיטה, אני לא מוכנה שהיא תפסיד את הלימודים. בינתיים אני מחפשת עבודות מזדמנות, כמו רקמה, בשביל לעזור קצת כי המצב שלנו מאוד קשה. אבל אני לא מוכנה שאחד הילדים יפסיק את הלימודים ויצטרך לעבוד בגלל המחסור במים.

בעיית המים מכפילה לי את הזמן שדורשות עבודות הבית, והופכת אותן לקשות הרבה יותר. קודם נהגתי לנקות את הבית כל יום ועכשיו אני מנקה רק פעמיים בשבוע. זה גורם לי לכעוס יותר על הילדים כשהם מלכלכים. הפכתי לאשה קמצנית ולאמא שמתלוננת בלי הפסק. כשהילדים מבליים יותר מדי זמן במקלחת, אני דופקת להם בדלת: צאו כבר, המים לא יספיקו. קודם, הילדים התקלחו בכל פעם שהיה להם חם, עכשיו הם יכולים להתקלח רק פעמיים או שלוש בשבוע.

עכשיו אין לנו גינה, אין לנו ירקות בחצר הבית, כי יותר זול לקנות ירקות מאשר להשקות אותם. אבל אני עדיין משקה את הנענע מהמים שאני אוספת בדלי שאני שמה מתחת לכל כיור בבית.

נשאלת השאלה

במהלך שנות קיומו של **בצלם, התעוררו שאלות רבות הנוגעות לפעילותנו. חלקן לווה בביקורת חריפה ובטענות נוקבות. להלן תשובות לכמה מן השאלות הללו, שעלו או שעשויות לעלות, בהקשר למצוקת המים בשטחים.**

מדוע יש לישראל אחריות על המחסור במים בשטחים גם לאחר שהוקמה הרשות הפלסטינית, והסמכויות לניהול משק המים הועברו אליה?

למרות שסמכויות מסוימות בתחום המים אכן הועברו לרשות הפלסטינית, הרי שהן מוגבלות מאוד, והפעלתן מותנית בפיקוח ובהסכמה של ישראל. לישראל למשל זכות וטו על קידוח בארות חדשות על-ידי הרשות הפלסטינית, או על הגדלת מכסת השאיבה מהבארות הקיימות. נוסף לכך, מספקים מקורות מים ה"מנוהלים" על ידי הפלסטינים, לא יותר ממחצית צריכתה של האוכלוסייה הפלסטינית בשטחים. המחצית השנייה מסופקת על ידי חברת מקורות, השומרת לעצמה את הזכות לקצץ את אספקתה בהתאם לצורכי האוכלוסייה בישראל ובהתנחלויות בשטחים.

המצב השורר כיום בשטחים בתחום המים נגזר ישירות ממה שהוסכם בין ישראל לרשות הפלסטינית בהסכם הביניים. היות שהפלסטינים הסכימו להסדר הנוכחי, על איזה בסיס מבקר **בצלם את ישראל?**

יש להדגיש כי **בצלם** איננו גוף פוליטי אלא ארגון לזכויות האדם המחויב, בראש ובראשונה, לנורמות בינלאומיות של זכויות האדם. **בצלם** מקדם בברכה כל הסכם בין ישראל והפלסטינים, בתנאי שהוא עומד בנורמות הללו. הזכות ליהנות ממים למילוי הצרכים האנושיים, היא מרכיב חשוב במה שמוגדר בהכרזה העולמית בדבר זכויות האדם כ"תנאי מחייה נאותים", ועל כן מהווה זכות אדם מובהקת. ההסכמים שנחתמו בין ישראל לרשות הפלסטינית בתחום המים, לאזו בלבד שאינם מבטיחים את מימושה של זכות זו אלא, במידה מסוימת, מבצחים את הקיפוח והאפליה שנוצרו לאורך הכיבוש כלפי האוכלוסייה הפלסטינית. לכן, עצם העובדה שהרשות הסכימה להסדר המבצח פגיעה בזכויות האדם, איננה מכשירה את ההסדר ואיננה מטילה סייגים על זכותו וחובתו של ארגון כ **בצלם** למתוח ביקורת על המעורבים בהפרת הזכויות.

בעקבות שנת הבצורת קיצצה הממשלה 40% ממכסת המים לחקלאות בתוך ישראל. מדוע, בשעה שאנחנו סובלים ממחסור, עלינו לדאוג לצרות של אחרים?

ראשית, יש לזכור כי כתוצאה מהמדיניות בזמן הכיבוש וכתוצאה מהסכם הביניים, משק המים בשטחים תלוי באופן מכריע בהחלטות ממשלת ישראל, ועל כן אין המצב דומה למחסור מים במדינה ריבונית אחרת. שנית, מבחינת השלכות הבצורת, אין דמיון בין מחסור למחסור: בעוד שבאשראל מדובר על הפסד כלכלי יחסית קטן (תוך התחייבות המדינה לפצות את החקלאים הנפגעים), לגבי פלסטינים רבים ברחבי השטחים, משמעות הבצורת היא חוסר יכולת למלא כראוי צרכים אנושיים אלמנטריים כגון שתייה, היגיינה אישית וניקיון הבית. איש בישראל הרי אינו מעלה על דעתו לקצץ כהוא זה בצריכה הביתית של האוכלוסייה, לאסור על מילויה של בריכת שחייה כלשהי, או להפסיק את השקייתה של מדשאה.

מטע עצי זית של חקלאי פלסטיני, העיירה בני נעים. ברקע: התנחלות פני חבר

צילום: חן ינאי

עצי זית בגן ורדים, קריית ארבע

צילום: חן ינאי

שווה לבקר

מוראו של כל רודן

כאמור במאמר המערכת, בחר הניו-יורק טיימס בזכויות האדם כמושג החשוב ביותר באלף השנים האחרונות, במסגרת פרוייקט המילניום המיוחד שלו. בגיליון הראשון מבין שישה הגליונות שהוקדשו לנושא, נבחר המיטב שבכל התחומים. הרעיון כי לבני-האדם יש זכויות הוא מסר שמגיע משבטי היורבנה העתיקים כמו גם מהתנ"ך ומהקוראן, קובע Wole Soyinka, חתן פרס נובל לספרות לשנת 1968, שבחר את זכויות האדם בקטגוריית הרעיון הטוב ביותר. הגרעין של רעיון זכויות האדם הוא נצחי וחדש כאחד, כותב סויינקה, התהליך של הפצתו ברבים כרלוונטי לכל האנושות, הוא שהיה ממושך וכואב. הפאשיזם היה צריך כמעט לבצח כדי שהעולם יחזור לעשתונותיו. זכויות האדם הן הרעיון שדיכוי הוא העיסוק העיקרי של כל רודן - צבאי או אזרחי, מן הימין או מן השמאל, חילוני או דתי. אבל זהו גם חלום הבלהות שלו, הטרור הפרטי שלו, דיבוק שאין ביכולתו לגרש. זהו רעיון ששינה את חייהם של מיליוני אנשים, ועדיין תלוי מעל ראשיהם של מיליונים אחרים כדי לשחרר אותם.

"הסיוט של כל דיקטטור", ניו-יורק טיימס און-ליין:
<http://www.nytimes.com/library/magazine/millennium/ml/soyinka.html>

אתר זכויות האדם של האו"ם

<http://www.un.org/rights>
 אתר גדול ומושקע, שמביא מידע מפורט על זכויות אדם בכלל ועל פעולותיו של האו"ם בנושא: אמצעי פיקוח, ועדות, נציבויות, אמנות ובתי-משפט בינלאומיים. המעוניינים לבחון את התמצאותם בנושא, בעיקר מהפרספקטיבה של האו"ם, מוזמנים להשתתף בחידון "זכויות אדם בקצות אצבעותיך":
<http://www.un.org/rights/50/game.htm>
 מלבד מידע כללי, מקדיש האתר מקום גם למאבקים מיוחדים. כך לקראת ה-26 ליוני, שמצוין זו השנה השנייה כיום הבינלאומי להדדחות עם קורבנות עינויים:
<http://www.un.org/events/torture>

הכרזה לכל באי עולם בדבר

זכויות האדם

בדצמבר האחרון מלאו להכרזה האוניוורסלית 50 שנה. את הטקסט שלה ניתן למצוא במקומות רבים ברשת. בין השאר באתר האו"ם:
<http://www.un.org/Overview/rights.html>
 בעברית מופיעה ההכרזה גם באתר **בצלם**:
<http://www.btselem.org/declare.html>

נתונים

הרוגים

מתחילת האינתיפאדה, ב-9.12.87, ועד 31.5.99, נהרגו במסגרת הסכסוך הישראלי-פלסטיני, בישראל ובשטחים, 1,973 בני אדם.

בשטחים נהרגו באותה תקופה 1,662 בני אדם: 1,472 פלסטינים, 182 ישראלים, ו-8 אזרחים זרים

1,341 תושבים פלסטינים ו-18 אנשי כוחות הביטחון הפלסטיניים נהרגו מידי כוחות הביטחון הישראליים, 113 תושבים פלסטיניים נהרגו מידי אזרחים ישראלים, רובם מתנחלים.

91 אזרחים ישראלים ו-91 אנשי כוחות הביטחון הישראליים נהרגו מידי פלסטינים, 17 מהם מידי כוחות הביטחון הפלסטיניים.

307 מבין ההרוגים היו ילדים מתחת לגיל 17. 302 ילדים פלסטינים, 4 ילדים ישראלים וילד אחד בעל אזרחות זרה.

בישראל נהרגו באותה תקופה 311 בני אדם:

55 פלסטינים, 236 ישראלים, ו-20 אזרחים זרים
28 תושבים פלסטינים נהרגו מידי כוחות הביטחון הישראליים,
27 תושבים פלסטינים נהרגו מידי אזרחים ישראלים.
177 אזרחים ישראלים ו-59 אנשי כוחות הביטחון הישראליים נהרגו מידי פלסטינים, רובם בפגועי התאבדות.
14 מבין ההרוגים הישראליים היו ילדים מתחת לגיל 17.

מעצר מינהלי

על-פי נתונים רשמיים, באמצע מאי 99 החזיקה ישראל 67 פלסטינים במעצר מינהלי, ללא משפט.

הריסות בתים

מ-1987 עד סוף 1998 הרסה ישראל בשטחים לפחות 2,200 בתים של פלסטינים שנבנו ללא רשיון.

מתחילת 1999 ועד 31.5.99 הרסה ישראל בשטחים (כולל מזרח ירושלים):

- 8 בתי מגורים מאוכלסים, בהם גרו לפחות 44 אנשים, מהם 21 ילדים.
- 16 בתי מגורים שטרם אוכלסו, בהם עמדו לגור לפחות 73 אנשים, מהם 31 ילדים.
- 19 מבנים אחרים (חנויות, מחסנים, מאגרי מים ועוד).

עונש מוות ברשות הפלסטינית

באמצע 1995 החל בית המשפט לביטחון המדינה ברשות הפלסטינית לפסוק מזרי דין מוות לאנשים שהורשעו בעבירות שונות.

עד סוף מאי 1999 נידונו 25 אנשים למוות בידי הרשות הפלסטינית. שלושה מהם הוצאו להורג.

* ייתכנו שינויים בנתונים, כתוצאה ממחקר שוטף שלעתים מעלה מידע חדש בנוגע לארועי העבר.

אחת השאלות היותר נפוצות, שבהן אנו נתקלים, היא ”איפה בצלם הפלסטיני?” קרי: היכן הארגון הפלסטיני שנלחם כנגד ההפרות החמורות שמבצעת הרשות הפלסטינית בתחום זכויות האדם? בכל גיליון נציג ארגון פלסטיני, שמטפל - לעתים תוך הסתכנות - בהפרות זכויות האדם המבוצעות הן על-ידי ישראל והן על-ידי הרשות הפלסטינית.

LAW

האגודה הפלסטינית להגנה על זכויות האדם ועל הסביבה

LAW הוא אחד מארגוני זכויות האדם הגדולים ביותר בשטחים הכבושים. הארגון נוסד בשנת 1990 בידי קבוצה של עורכי-דין פלסטינים, במטרה לקדם את זכויות האדם ואת עקרונות שלטון החוק, כפי שהוגדרו במשפט הבינלאומי העוסק בזכויות האדם ובהצהרות האו"ם.

LAW מחויב להגן על זכויות האדם של העם הפלסטיני, בין אם אלה מופרות בידי ישראל ובין אם הן מופרות בידי הרשות הפלסטינית.

LAW אוסף מידע על הפרות זכויות האדם ממקור ראשון באמצעות עבודת שטח. מידע זה מספק נתונים לצורך הטיעונים המשפטיים, ומשמש חומר גלם לדו"חות שמפרסם הארגון בנושאי זכויות האדם.

LAW פועל להבטחת הזכות להגנה משפטית של קורבנות הפרות זכויות האדם, באמצעות ייצוג משפטי לנפגעים, הן בבתי משפט ישראליים והן בבתי משפט פלסטיניים. LAW מייצג נפגעי עינויים, עצירים שלא זכו להליך הוגן, פלסטינים שנפגעה זכותם לדיוור ועוד. כמו כן מגיש LAW תביעות כנגד פגיעות בסביבה.

LAW מגיש עתירות לבית המשפט העליון הפלסטיני, במטרה לחזק את שלטון החוק ואת עצמאותה של מערכת המשפט הפלסטינית. כמו כן מגיש LAW עתירות לבית המשפט העליון הישראלי, כחלק מההגנה שהוא מעניק לפלסטינים שזכויותיהם נשללו בידי ישראל.

LAW פועל להגברת המודעות בקרב הקהילה הפלסטינית והבינלאומית להפרות זכויות האדם ולחייזוק המעורבות החברתית כנגד הפרות אלה. הדבר נעשה באמצעות מערכות הסברה, הודעות לעיתונות, הצהרת עמדות, אירוח כנסים, סדנאות וסמינרים ופרסום מגוון רחב של דו"חות, מחקרים ופרסומים אחרים.

LAW, ת.ד. 20873, ירושלים.

טל': 02-5833430, 02-5833537, פקס: 02-5833317

email: law@lawsociety.org

website: www.lawsociety.org

אוסלו: לפני ואחרי

מצב זכויות האדם בשטחים

נעמה כרמי

לקראת הארבעה במאי 1999, המועד בו הסתיימה תקופת הביניים של הסכמי אוסלו, פירסם בצלם דו"ח המשווה את מצב זכויות האדם בשטחים בין שתי תקופות, בנות קרוב לשש שנים כל אחת: מתחילת האינתיפאדה (9.12.87) ועד חתימת הסכם העקרונות (13.9.93), ומחתימת הסכם העקרונות עד ה-4.5.99. מן הנתונים שהוצגו בדו"ח, ניתן ללמוד כי בעוד שבתחומים מסוימים היקף הפגיעות בזכויות האדם צומצם מאד החתימה על הסכמי אוסלו, הרי מדיניותה העקרונית של ישראל כלפי זכויות האדם של הפלסטינים בשטחים לא השתנתה, ובתחומים מסוימים אף חלה עלייה בהפרות. בנוסף, מופרות זכויות האדם של התושבים הפלסטינים על-ידי הרשות הפלסטינית שקמה במאי 1994 כתוצאה מהסכמי אוסלו.

הירידה המשמעותית ביותר היא בפגיעות חמורות כמו *הרג ופציעה, מעצרים מינהליים והריסת בתים כאמצעי ענישה* ירידה זו נובעת מכך שהחיכוך בין צה"ל לאוכלוסייה הפלסטינית פחת באופן משמעותי מאז נסוג צה"ל, בעקבות הסכמי אוסלו, ממרכזי האוכלוסייה בשטחים, והצטמצם מספרם של הפלסטינים המתגוררים בשטחים שנתונים לשליטה ביטחונית ישירה של ישראל. **בצלם** מברך על צמצום הפגיעות בתחומים אלו. ואולם, למרות שמבחינה מספרית סובלים כעת פחות בני אדם מפגיעות חמורות אלה, מדיניות ישראל לא השתנתה גם בתחומים הללו: הוראות הפתיחה באש - המאפשרות ירי קטלני על אנשים בנסיבות בהן לא נשקפת סכנת חיים - עדיין מיושמות; וישראל מוסיפה להחזיק פלסטינים במעצר מינהלי ממושך.

גם אחרי הסכמי אוסלו מוסיפה ישראל להשתמש ב *עינויים* בחקירות של פלסטינים כדרך שגרה, דבר המהווה הפרה בוטה וחמורה של זכויות האדם. אמנם, מאז יישום ההסכמים חלה ירידה במספר הפלסטינים המעונים תוך כדי חקירתם, אולם ירידה זו נובעת מהירידה במספר העצורים שמחזיקה ישראל ולא בשינוי במדיניות כלפי עינויים: ישראל מוסיפה להשתמש בעינויים כלפי נחקרים פלסטינים באופן שיטתי ושגרתי.

ישראל מוסיפה להרוס בתים של פלסטינים אשר נבנו ללא רשיון. מהריסות אלו סובלת כיום רק 5% מאוכלוסיית הגדה, זו המתגוררת בשטח C, אך אין ירידה במספר ההריסות המוחלט שמבצעת ישראל כל שנה לפני ואחרי הסכמי אוסלו.

גם לאחר יישום הסכמי אוסלו, נותרה בידי ישראל סמכות ההכרעה הבלעדית לגבי איחודה ופירודה של כל משפחה בשטחים. ישראל קבעה באופן חד-צדדי כי *איחוד המשפחות* בשטחים יוסיף להתבצע על-פי המכסה השנתית המצומצמת, שנקבעה לפני הסכם הביניים, למרות שהוכח שמכסה זו רחוקה מלענות על צורכי האוכלוסייה, והיא גורמת למשפחות פלסטיניות רבות לחיות בתנאי פירוד כפויים. במזרח ירושלים ממשיכה ישראל, גם בתקופת הסכמי הביניים, ליישם מדיניות של *אפליציה* פלסטינים ליהודים תושבי העיר בתחומי התכנון, הבנייה וכן בכל מה שנוגע לתשתיות ולשירותים

עירוניים. בנוסף, החלה ישראל לשלול את התושבות הישראלית של הפלסטינים תושבי מזרח ירושלים ואת השירותים הסוציאליים המגיעים להם מתוקף תושבות זו. התושבים הפלסטינים בשטחים סובלים מ *מצוקת מים* קשה. הסכם הביניים משפר את מצב המים של הפלסטינים בכך שהוא מזכה אותם בכמויות מים נוספות ומקנה להם יכולת מסוימת להשפיע על הסדרי החלוקה. אולם, בו בזמן, הוא מנציח את אי השוויון הקודם, ומקנה לישראל זכות וטו על כל שינוי בסטטוס קוו.

לאחר הסכמי אוסלו חלה החמרה משמעותית בפגיעה ב *חופש התנועת* הפלסטינים, בשל מדיניות הסגר, אשר מוטל באופן קבוע על השטחים מאז 1993. הסגר אף גורר פגיעות נוספות - בזכות לבריאות, לחינוך ולפרנסה. הסגרה היא הפגיעה רחבת היקף ביותר בזכויות האדם של הפלסטינים בשטחים, וכתוצאה ממנו נפגע כמעט כל פלסטיני בשטחים, בתחומי חיים רבים. מצבם של הפלסטינים תושבי השטחים לאחר חתימת הסכמי אוסלו הורע מאד מבחינה זו. *השארית ההתנחלויות* על כן מהווה אף היא פגיעה קשה ומתמשכת בתושבים הפלסטינים בשטחים. חופש התנועה שלהם מוגבל לא רק ביציאה מן השטחים אלא גם במעבר בין אזורים שונים בשטחים שבשליטת הפלסטינים, המופרדים על-ידי שטחים נרחבים שנות - רו בשליטה ישראלית.

להפרות הזכויות מצד ישראל נוספו הפרות הזכויות מצד *הרשות הפלסטינית* שכוננה במאי 1994 כתוצאה מהסכמי אוסלו. מאז הקמתה, מפירה הרשות הפלסטינית בקביעות את זכויות האדם של התושבים הנתונים לשליטתה. העיקריות שבהפרות אלו הן *עונש מוות, מעצרים המוניים ושרירותיים, מעצר ללא משפט, עינויים, הפרת הזכות להליך הוגן ולמשפט פומבי והגבלת חופש הביטוי*! תושבי השטחים סובלים, לפיכך, מפגיעות בזכויות האדם שלהם מצד שתי רשויות.

התמונה המצטיירת, אם כן, לגבי מצב זכויות האדם בשטחים עם תום תקופת אוסלו, רחוקה מזו שאפשר היה לצפות לה, בהינתן שבספטמבר 1993 התחילו הצדדים ליישם הסכמים מדיניים כחלק מתהליך שלום. מן הראוי היה, שעה ששני הצדדים עלו על דרך של פיוס, כי נושא זכויות האדם יהווה שיקול מרכזי בהסכמים ביניהם ובפעולותיהם השלטוניות בשטח, ולא כך הוא.

כל עוד לא קמה בשטחים מדינה ריבונית, ישראל - ככוח הכובש - היא האחראית על-פי המשפט הבינלאומי להפרות זכויות האדם המתבצעות בשטחים הכבושים. כמו-כן, על-פי הסכם הביניים נותרות סמכויות רבות בידי ישראל, והמועצה הפלסטינית אינה נהנית מסמכויות חקיקה מוחלטות. על-כן, גם בתקופת הסכמי אוסלו וגם לאחר שפג תוקפם, רואה **בצלם** את ישראל כאחראית לנעשה בשטחים בכלל, ולפגיעות בזכויות האדם שמתבצעות בהם בפרט.

צילום: חן ינאי